

Petőfi-emlékek 1849-ből

Petőfi életének két — talán ismeretlen — mozzanatára vonatkozó családi hagyományunkat szeretném most nyilvánosságra hozni a költő halálának 125. évfordulóján. Ha igaz a hagyomány, márpedig a feltárt bizonyítékok megerősítik azt, akkor ismereteink Petőfi életútjáról néhány eseménnyel kiegészülnek. De az új adatokon túlmenően ezek az emlékek a szabadságharc fontos mozzanatait, kiemelkedő egyéniségeit is megidézik.

Két történetről emlékezem.

Az egyik: Petőfi tanúskodása Szijártó Antal esküvőjén, a másik: Woroniecki Micislaw ezredessel, a lengyel lovas légió és vadászok parancsnokával való második találkozása Erdélyben, 1849 tavaszán. Hol, mikor, melyik városban történt a két esemény? Erre szeretnék fényt deríteni, és a Petőfi-kutatók figyelmét felhívni a még nyitva hagyott kérdések megoldására.

A Petőfivel kapcsolatos hagyományok értékelésekor — a valóság és hitelesség eldöntéséhez — indokolt röviden utalni mindazok tevékenységére, akik révén e hagyományok fennmaradtak, s ezekben a sorokban most újra életre kelnek.

Családom tagjai Máramarosszigeten éltek. Szoros baráti és bajtársi kapcsolatot alakítottak ki a Woronieckiekkel, majd Szijártó Antallal (Bem egyik hadsegédével) és családtagjaival. Űkapám, Kovássy Károly, Körösmezőnél szervezte meg Mihályi Gábor forradalmi kormánybiztos felkérésére a népfelkelést 1848 őszén, és a *Pesti Hírlap* korabeli tudósítása szerint „orosz ajkú medvevadászokból” 200 fős csapatot állított ki, s népszerűségénél fogva Máramaros megye románsága „örnagykul óhajtotta”. Három harcoló fia közül a legidősebb dédapám, Kovássy Albert honvédszászados Jókai *A köszívű ember fiai* című regényében is megörökített 10. honvéd zászlóalj, a „republikánusok” utolsó parancsnoka volt. Ebbe a zászlóaljba lépett honvédek 1848 nyarán Teleki Sándor, aki később Bem tábornok mellett az erdélyi hadsereg főfelügyelője lett. A második testvér, Kovássy Sándor karddal és tollal állt ki a republikánus eszmék mellett. Korábban többször járt Koltón (1847 novemberében Liszt Ferenchez ő vitte le Máramarosszigetről Pócsi Laci híres cigányprímást). 1843-ban, mint követi írnok, együtt körmölte az országgyűlési tudósításokat Pozsonyban Petőfivel, akinek köztársasági eszméi benne lettek a legtermékenyebb talajra. Mint jegyző megszövegezte és aláírta 1849-ben Máramaros feliratát a Habsburgok detronizációja alkalmából. A harmadik fiú, Kovássy Zsigmond fiatalon már harcolt Bem seregében, majd Garibaldinál és az 1863—1864-es lengyel forradalomban lovassági századosként Chahovski lengyel tábornok seregében. Kétszer ítélték halálra, majd kegyelemből vészőfutásra és várfogságra. XIX. századi naplóink érdekes történelmi adatokat tartalmaznak mindannyiukról.

Nagyapám, Kovássy Zoltán, bár elsősorban a Rákóczi-kort kutatta, egyben a Petőfi-kultusz ápolója is volt. A múlt század végén a máramarosszigeti tanárok és jogászok „Szabad Lyceum”-ot alakítottak, és vasárnaponként az iparos munkások továbbképzésére előadásokat tartottak. Ezeket nagyapám Petőfi népdalait ismertette, s a legismertebb dalokból többet hegedűjén el is játszott.

Az 1848-as forradalom résztvevőinek családjai szoros baráti kapcsolatot tartottak fenn egész életük folyamán. Így alakult ki bensőséges baráti kapcsolat Kovássy Albert árvaszéki ülnök és munkatársa, a közgyám hivatalát viselő Szijártó Antal között is. Szijártó honvédőrnagy volt Bem mellett, annak szűkebb törzséhez tartozott. Aláírásával Bem több rendeletén találkozunk. A szabadságharc bukása után, álnéven, Máramarosban talált menedéket. Családunk is segítette őt. Sokat beszéltek Petőfiről, hiszen Szijártó esküvőjén az egyik tanú tisztelt a bajtárs és barát, Petőfi Sándor töltötte be.

Míg Kovássy Albert a 10. zászlóalj kötelékében, a Bánságban együtt harcolt Woroniecki Micislawval, a család Máramarosszigeten lakó tagjai már megismerték Szijártót.

A történet 1848 karácsonyára esik, amikor Bem kérésére Máramarossziget lakossága néhány nap alatt 10 000 pár kesztyűt készített az erdélyi hadseregnek, melynek hátát a máramarosiak fedezték. A történettel összefüggésben az *Alföldi Hírlap* 1848. december 31-én hosszú levelet közöl, december 20- és 24-ről keletve Máramarosszigetről, állandó levelezője tollából. Ebben a galíciai határszél megerősítéséről, a kesztyűk varrásáról tudósít, majd megjegyzi: „Bemet vártuk, de csak segédje jött meg ma reggel.“ A nevet, sajnos, nem említi, de rendelkezésre áll más adat: a kolozsvári *Honvéd* 1849. január 18-án adta hírül a „Bem tábornok által Beszterce és Naszód vidéke lakosaihoz kibocsátott rendelet“-et, mely 1849. január 6-án kelt Besztercén. Aláírói: „*Szijártó százados*, Bauer százados, Szálbek százados képviselő, Teleki Sándor első erdélyi hadsereg főfelügyelője látta, Mikes ezredes a bizottmány elnöke, Bem tábornok. m. k.“ A rendelet kelte és kiadásának helye közeli Máramaroshoz és a karácsonyi látogatás idejéhez.

A *Máramarosi Lapok* 1894. január 21-én megjelent 3. száma örzi az egyetlen és közvetlen adatot Petőfiről, mely a családi hagyományt látszólag a bizonyosság erejével ruhazza fel. A szöveg önmagáért beszél: „*Gyász. Ozv. Szijártó Antalné sz. Téglássy Lujza*, néhai Szijártó Antal vm. árva gyám özvegye, elhunyt 62 éves korában. Derék, művelt, áldozatkész hitves és honleány volt, ki a veszedelmet és boldogságot egyaránt megosztotta férjével. Pedig Szijártó Antal nem volt mindig olyan csöndes, nyugalmas hivatalban, mint utolsó éveiben; mert 1849-ben *honvéd őrnagy volt Bem táborában s a szabadságharc lezajlása után bujdokolni volt kénytelen és Máramarosban lappangott 1861-ig Sándor Lajos álnév alatt*. Tudta mindenki, majdnem nyílt titok volt, hanem azért Sándor Lajosnak nem akadt árulója, mígnen 1861-ben nyilvános nevére vissza nem vehette. A hú nő méltó volt ahhoz a férfiuhoz, ki igénytelennek látszott, de nagy tevékenységű hazafi volt. Érdekes fölemlitése, hogy *Szijártó Antalnak és nejeének egyik házassági tanúja Petőfi Sándor, a nagy költő volt; Szijártó Antal barátja és tisztvársa.*“

Látszólagos bizonyosságról azért beszélék, mert egy másik, XIX. századi tanulmány figyelembevételével, a családi hagyomány és a gyászjelentés emlékei pontosabb egyeztetést igényelnek.

Nagyapám tanár- és íróvársa, Bökényi Dániel a *Máramarosi Lapok* 1898. március 17-i számában *Emléklapok a szabadságharc történetéből* címen elég részletes tanulmányban emlékezett meg Szijártó Antalról. Ebben több olyan tényt örökített meg, mely egybevág a hagyománnyal és Téglássy Lujza nekrológiájával. Megtudjuk belőle, hogy Szijártó Antal 1815. december 15-én született Nápolyban. Anyja Hauschka Terézia, lengyel nő volt. A család Kolozsvárott lakott. A korán árvaságra jutott Szijártót gr. Teleki Ferencné neveltette a bécsújhelyi Terézianumban. Amikor Szijártó ezredét 1848-ban Erdélybe vezényelték, átlépett a honvédségbe. Itt több zászlóaljat szervezett, s egy időben parancsnoka volt az ugyancsak vörös sapkát viselő kolozsvári 11. honvéd zászlóaljnak. (Szijártó Antalnak egykori katonája, a neves tudós, Salamon Ferenc állított emléket 1888-ban, amikor a *Nemzet* hasábjain megírta *A XI. honvéd zászlóalj történetéből* című visszaemlékezését.)

A Bökényi-életrajz Petőfivel kapcsolatban a következőket tartalmazza: „*Szijártó Antalt később Bem táborába osztották be, s itt a tábornok hadsegéde lett. Petőfivel együtt voltak s jó barátokká lettek.*“

Vajon a költőnek Bem mellett betöltött szerepéből is következtethető a lengyel anyától származó Szijártó és Petőfi megghittebb baráti kapcsolata?

Mínthogy Szijártó feladata — többek között — a hadsereg szervezése volt, így a karácsonykor Máramarosba látogatott hadsegéd valóban ő lehetett. Bökényi közli Szijártóról: „*Mint hadsegéd több csatában részt vett Segesvárnál, Szebennél, Vöröstoronynál, Kóhalomnál, Désnél, Gálfalván és Piskínél.*“ Külön kiemeli, hogy a piski hídnál is Szijártó Antal volt Bem hadsegéde. Vajon mit tudhatott Petőfiről Segesvár után?

Szijártó a győztes csaták után megtartott egyik ünnepélyen (nem tudjuk, melyiken, de figyeljünk később a Woroniecki által adott báltra) ismerte meg — Bökényi szerint — a tizenöt éves Téglássy Lujzát, aki nagybátyjához, Dobokay Józsefhez jött látogatába. Bökényi, sajnos, nem rögzítette a helységneveket, de két fontos dátumot feljegyzett. Eszerint: Lujzát 1849. május 1-én jegyezte el Szijártó, majd június 5-én megtartották az esküvőt. „*E házasság tanúi voltak: Makrai László alezredes, gr. Bethlen Gergely ezredes és Czecz tábornok*“ — sorolja fel a tanúkat Bökényi, de Petőfit nem említi. Lehetett-e tehát Petőfi házassági tanú — mint negyedik —, vagy csak az eljegyzési ünnepen vett részt? Kérdés az is, pontos-e az esküvő jelzett időpontja?

Induljunk ki a rendelkezésre álló adatokból. Petőfi 1849 áprilisában és május első napjaiban a Bánságban van Bem hadseregével. Május 3-án, Temesvár mellett,

Freidorfban kelt kinevezési okmányban (május 1-i hatállyal) kapta meg őrnagyi rangját, s innen május 6-án, Debrecenen át Pestre utazott, ahol családjával találkozott. A május 1-én megtartott eljegyzésen tehát együtt lehetett az ifjú párral.

Ha Bökényi vagy a gyászjelentés csak az egyik helyet megörökítette volna, könnyebben feloldhatnánk az ellentmondásokat, és megnyugtatóan dönthetnénk a hagyomány által is őrzött esemény körülményeit illetően. Bizonyos azonban, hogy Petőfi és Szijártó hosszú időn át tartó együttléte olyan baráti és bajtársi kapcsolatot eredményezett, mely lehetővé tette, hogy a költő meghitt, családi ünnepen részt vegyen.

Némi ellentmondás fedezhető fel a nekrológ és Bökényi életrajza között Tég-lassy Lujza életkorával kapcsolatban is. Ha Szijártó özvegye hatvankét éves korában hunyt el, akkor 1832-ben született. Eszerint nem tizenöt, hanem tizenhét éves volt az eljegyzéskor (ami hihetőbb is). Nem döntő eltérés, de arra hívja fel a figyelmet, hogy Bökényinek esetleg nem volt mindenről pontos tudomása. A rendelkezésre álló adatok egybevetéséből megállapítható, hogy a családi hagyomány (az eljegyzéssel kapcsolatban mindenképpen) megtörtént eseményt őriz, megtörtént tényre támaszkodik.

Ezek az adatok magától Szijártótól és családjától is származhatnak. Bökényi is megírta, hogy Szijártó Sándor Lajos álneven tartózkodott Máramarosban, ahol előbb a Teleki családnál volt Ruszpolyánán tisztartó, majd Felsővisón szolgabíró, végül Máramarosszigeten közgyám. Szijártó gyermekei Rónaszéken, Aknaszlatinán, Szigeten laktak, szoros kapcsolatot tartva családuknak itt lakó tagjaival. Tehát a Petőfi-hagyomány őrzése és átadása, másodlagosan, ebből a körből is eredhet. Szijártó Antal sokat fáradozott a közös forradalmi múlt emlékét ma is hirdető, máramarosszigeti Asztalos—Móricz emlékoszlop felállításán, árvaszéki kollégájával, a honvédegylet pénztárosával, Kovássy Alberttel együtt, aki a szoborra gyűjtött összegeket kezelte. Mindketten sokat tudhattak a forradalom egyes mozzanatairól. Nagy kár, hogy dédapám naplója és feljegyzései még nem kerültek elő. Bizonyára kiegészítenék, vagy eldöntenék a Petőfi-tanúskodás kérdését is.

Szijártó Antal 1889. szeptember 15-én halt meg Máramarosszigeten. Ott is temették el. A *Máramarosi Lapok*ban (szeptember 16.) és a *Máramarosban* (szeptember 29.) megjelent nekrológok is megerősítették, hogy Szijártó „a Bem alatt küzdő erdélyi hadseregben őrnagyi rangot vívott ki s emiatt a szép napok letűntével üldöztetésnek lón kitéve. s emiatt nevét megváltoztatva, »Sándor Lajos« név alatt költözött vármegyénkbe“. Temetésén a Woroniecki-vadászok régi honvéd zászlója alatt jelent meg „a 48/49-iki honvédeknek immár nagyon megfogvatkozott csapata“.

A másik megoldásra váró történet: a Petőfi—Woroniecki találkozó.

Petőfi nem vonzódott a magnásokhoz. Barátsága Teleki Sándorral kivétel. Így természetesnek tűnik, hogy a fiatal lengyel herceggel, Woroniecki Miecislavval való találkozástól is húzódozott. Degré Alajos visszaemlékezéseiben örökítette meg azt az estét, amikor Petőfit és Woronieckit bemutatta egymásnak. A márciusi eseményeket követően, a pesti „Angol Királynő“ szálló egyik szobájában ismert meg egymást a két szabadsághős. Baráti társaságban töltöttek el egy estét, ahol Woroniecki Miecislav ezekkel a szavakkal ölelte át a költőt: „Tőled tanultam, tőled! Mindig szerettem a szabadságot, de imádni csak dalaidból tanultam!“ Az est folyamán Petőfi annyira feloldódott, hogy szavalni kezdte szabadságverseit.

A barát Degré igen érdekes képet fest Petőfiről. Amikor felvetették a költő előtt, hogy Woroniecki szeretné megismerni, nem adott azonnali választ. Azzal érveltek: „Szíve, lelke a szabadságé, ő jogainkért küzdeni akar, ő barátja, ő testvére a népek, ő lengyel!“ Petőfi ekkor tallért vett ki zsebéből, fel-alá járkált, a tallért dobálta, „ez volt a szokása, ha gondolkozott valamin“ — írja Degré Alajos. Hasonló módon jellemezte Petőfit Telegdi László, aki a nagykarolyi látogatást beszéli el: „Midőn Petőfi szobájába léptem, a költő azzal mulatta magát, hogy egy ezüst emlékérmét (melyet Jászberényben kapott a nádor 50. éves ünnepéje alkalmából) hajigált fel a levegőbe, s azt esés közben megkapta.“ Ennek a történetnek olvasásakor minduntalan az a gondolat vetődik fel bennem, ha a segesvári csatamező hősi halottainak sírjából, a porladozó csontok mellől előkerülne ez a jubileumi tallér, talán megszűnne minden bizonytalanság és találgatás.

A barátok naplójegyzetei Petőfi sajátos jellemvonását őrizték meg számunkra. Nem hamarkodta el döntéseit. Mint a sakkozó, fontolgatta a következő lépést. En azonban most nem erről, a Degré leírta találkozásra kívánok szólni, hanem arról a — mindmáig talán nem ismert, be nem bizonyított — második találkozásról, melyre ugyancsak családi hagyományokra utalással hivatkozom.

A hagyomány elbírálásához ismerni kell azt a kapcsolatot, amely ükapámat és fiait a két Woronieckihez, Miecislavhoz és Józsefhez fűzte. Utóbbi alezredes volt, a körösmezői határszélt védte, majd 1849 áprilisában Bem táborkarához ment át. A két Woroniecki 1849. január 1-én hagyta el Pestet, és fegyverszállítmánnyal január 11-én érkezett Máramarosszigetre. A máramarosiak által adományozott zászlót (mely 1878-ban dédapám koporsóját is borította) 1849. február 6-án, a két Woroniecki jelenlétében avatták fel Szigeten. Ez a zászló lett a máramarosi Woroniecki-vadászközből alakult I. honvéd vadászezred 2. zászlóaljának hadizászlója, melyet Mandics Pál százados (aki Bem mellett is harcolt), zászlóaljparancsnok mentett meg, és a Máramaros megyei Hosszúmező görög rítusú templomában rejtett el. (Kalandos történetét már megírtam.)

A Woroniecki-émléket ápolta nagyapám is, aki a ma is meglévő hosszúmezői Mandics-émlékművet 1907-ben felavatta.

A közös történelmi múltba visszanyúló barátság hagyománya a kiindulópont, hogy a „második”, feltételezett Petőfi—Woroniecki találkozás történetét rekonstruáljuk.

Ismeretes, hogy Petőfi 1849. február 23-án indult ismét Bemhez, és március elején Szamosújvár környékén is járt, majd a hó végén újból Bemhez ment Szebenbe. A mártírhaltalt halt lengyel ezredes és a forradalmár költő találkozása — feltevésem szerint — 1849. március első napjaiban történhetett Szamosújvár környékén vagy a városban.

Woroniecki Miecislav az év elejét Máramarosban töltötte, s onnan jött le Erdélybe. Az idősebb Woroniecki — József — ápriliséig Máramarosban maradt. A fiatal lengyel ezredes március első felében azon a vidéken tartózkodott, mely helyben és időben Petőfi tartózkodási helyéhez és idejéhez közeli, vagy azzal megegyezik.

A *Honvéd* 1849. március 24-én (74. sz.) az alábbi rövid hírt tette közzé: „Szamosújvárt március 14-én, Bethlenben ugyan e hó 15-én, illető helyőrségeink nagy-szerűen ülték meg a népszabadság föltámadásának évnapiját. Hg. Woronyecky derék ezredesünk ez alkalommal fényes táncvigalmat adott Szamosújvárt.” (Lehet, hogy Szijártó őrnagy is ez alkalommal ismerte meg Téglássy Lujzát?)

Kapcsoljuk össze ezzel a híradással Petőfi útjának állomásait. A költő 1849. március 2-án indult el Medgyesről. Útiránya: Marosvásárhely (március 6—7.), a Betlen előtti Sajómagyaros (március 8—9.), majd Betlen—Dés, Szamosújvár—Kolozsvar, ahová március 10-én érkezett meg, és 15-én indult tovább Debrecenbe. Közben Betlenben megírta gyönyörű költeményét (*Pacsirtaszót hallok megint...*), melynek első versszaka a tavaszú időpontra utal:

*Pacsirtaszót hallok megint!
Egészen elfeledtem már,
Dalolj, tavasznak hírmondója te,
Dalolj, te kedves kis madár!*

Íme, az útirány és időpontok egybevetésével konkretizálhatjuk a hagyomány emlékeit, mely arra mutat, hogy 1849. március 10. tájékán, a Betlen—Kolozsvar közötti úton valóban megtörténhetett a második találkozás. Az sem kizárt, hogy maga Kolozsvar városa volt tanúja a rövid párbeszédnek. (Woroniecki Miecislav annyira kedvelt és megbecsült volt a kolozsváriak előtt, hogy később — hadbírósi pere idején — az erdélyi nők kegyelmi kérelmet terjesztettek elő érdekében. Még Zsófia főhercegnő is támogatta fia, Ferenc József előtt a kegyelmi előterjesztést, de a fiatal császár hajthatatlan maradt.)

Több bizonyíték nem áll rendelkezésemre, de más adatok alapján felvetődött bennem az a gondolat, vajon a családi hagyomány nem az idősebb Woroniecki alezredes találkozását tekintette „második”-nak? Ugyanis a Woroniecki család több tagja tartózkodott ekkor Erdélyben. A *Közlöny* 1849. április 25-én adta hírül: „Woroniecki hercegnő a szamosújvári katonai nevelő intézetnek 30 pft-ot rendkívüli költségekre adományozott.” Woroniecki Miecislav ekkor még nőtlen volt. 1849. október 20-án végezték ki Pesten, és csak a halálos ítélet kihirdetése után, kivégzése előtt (miután két nappal korábban rabtársainak még „fényes lakomát adott”), a börtönben kötött házasságot egy ferencvárosi tanító kezdő színésznő lányával, Schweighofer Amáliával.

Woroniecki József alezredest a Honvédelmi Bizottmány, 1849. március 19-én kelt 3429. számú rendeletével, Máramarosból áthelyezte, és „Bem altábornagynak rendeli alá, ahová átmegy”. A hivatalos *Közlöny* 1849. április 4-én (70. sz.) hozta nyilvánosságra a rendeletet. Figyelembe véve a rendelet készítéséhez és az alezredest áttelepüléséhez szükséges időt, április az a hónap, melynek folyamán a Bem mellett tartózkodó Petőfivel találkozhatott.

Az *Alföldi Hírlap* 1849. április 12-én közölte máramarosszigeti tudósítójának március 27-én kelt levelét. Ebből kitűnik, hogy március második felében Woroniecki József alezredest a galíciai határszélen, Toronyánál harcolt vadászaival, a Mandics-féle századdal. Nem volt oly sikere, mint testvérének. Valószínű, hogy áthelyezésének egyik oka ez volt. Ez a tudósítás közölte azt is, hogy az alezredest „elment Erdélybe”. (A történet teljessége érdekében jegyzem meg, hogy Woroniecki József alezredest követte Bem tábornokot török földre, s Aleppóban „Jussuf bég” néven szolgált a török hadseregben.)

Ezekkel az — eddig feltárt — adatokkal lezárul az a kör, melyen belül döntünk kell a „második” Petőfi—Woroniecki találkozásról. A hagyományok krónikásaként a döntés jogát magamnak nem igényelhetem. Abban a reményben adom át a nyilvánosságnak e családi emlékeket és saját kutatásom eredményeit, hogy ezek, ha szerény mértékben is, kiegészítik és teljesebbé teszik Petőfi Sándor életútjának s egyúttal az 1848—1849-es forradalomnak és szabadságharcnak a történetét.

Kovács Zoltán

A brassói háromnyelvű publicisztika a testvériség jegyében (1837—1849)

Brassó a múlt század elején Erdély gazdaságilag legjelentősebb városa. Hazánkban itt kísérlik meg először a céhes kézművesség modern gyáriparrá való átszervezését. Ez időben azonban a város kulturális élete lemaradt a gazdasági fellendülés nyújtotta lehetőségekhez képest, és nem érte el Nagyszében kulturális szintjét, vagy a reformkorban fellendülő új erdélyi főváros, Kolozsvár művelődési szintjét. Az egykor fontos kulturális szerepet játszó Honterus-nyomda a Schobeln család tulajdonában megszűnt a művelődés terjesztője lenni.

Az 1830-as években azonban a helyzet kezd megváltozni, több értelmiségi és plebejus származású mesterlegény telepedik meg a városban. Közöttük első sorban meg kell említenünk a frankfurti származású Johann Gött (1810—1888) nyomdászsegédet, aki — miután itt polgárjogot nyer — 1834-ben átveszi a Honterus-nyomda irányítását. Maximilian Moltke (1819—1894), a fiatal németországi könyvkötő a Pozsonyból idetelepedett Németh Vilmos könyvüzletében kap alkalmazást. A román és magyar nemzetiségű polgárság is élénkebb kulturális munkát fejt ki, és az újonnan alapított iskolák tanáraként lesz Brassó polgára George Bariț, Iacob és Andrei Mureșianu. A 40-es években fejlődésnek induló helybeli publicisztika munkatársaként kezdi újságírói tevékenységét Anton Kurz, a bécsi származású ügyvéd és történész. A feudális béklyók ellen küzdő száz polgárság első sajtóorgánuma a Johann Gött kiadásában megjelenő *Siebenbürger Wochenblatt*. Első száma 1837. május 24-én látott napvilágot. Ugyanazon évben a román polgárság támogatásával megindul a *Foaia Duminiții* című hetilap is. Az első brassói román nyelvű lap szerkesztője Ioan Barac (1776—1848), a városi tanács tolmácsa, az Erdélyi Iskola egyik késői képviselője. A *Foaia Duminiții* hasábjain román fordításban több német és magyar novellát közöl; említésre méltó a *Ludas Matyi* román nyelvre ültetése. A *Foaia Duminiții* 1838 elején előfizetők hiánya miatt beszűnteti megjelenését.

A brassói román és magyar nyelvű újságírási tulajdonképpeni kezdő évének 1838 tekinthető; március 12-én jelenik meg a George Bariț szerkesztette *Gazeta de Transilvania* és irodalmi melléklete, a *Foate pentru minte, inimă și literatură*. Ugyancsak 1838-ban hagyja el először a sajtót Köpe János *Erdélyi Hírlapja* és melléklete, a *Mulattató* is.

A Johann Gött nyomdájában készült román, német és magyar nyelvű újságok között kezdettől fogva együttműködés alakul ki, baráti kapcsolat szövődik